

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗАР

**УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ
АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН 2016 ОНЫ СУДАЛГААНЫ
ТАЙЛАН**

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Улаанбаатар хот

2017 он

Хянан тохиолдуулсан:

Авлигатай тэмцэх газрын Судалгаа шинжилгээний
албаны дарга, ахлах комиссар Ц.Шинэбаяр

Боловсруулсан:

Авлигатай тэмцэх газрын Судалгаа шинжилгээний
албаны ажилтан Ц.Бадам

Эх бэлтгэл:

Хэвлэлд:

Цаасны хэмжээ: В5

Хэвлэлийн худаас: 1,7

Хэвлэсэн тоо: 100 ш

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ	1
НЭГ. 2016 ОНЫ УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТҮВШИН.....	3
ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД	3
ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ЦАР ХҮРЭЭ	4
Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮГЭЭМЭЛ БАЙДАЛ.....	5
Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮВШНИЙ ӨӨРЧЛӨЛТ	5
Дэд үзүүлэлт 3. ТӨРИЙН ИНСТИТУЦ ДЭХ УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТАРХАЛТЫН ЦАР ХҮРЭЭ	6
Дэд үзүүлэлт 4. ТӨРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТАРХАЛТЫН ЦАР ХҮРЭЭ	7
Дэд үзүүлэлт 5. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН НӨЛӨӨЛӨЛ	8
ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХЭЛБЭР	9
Дэд үзүүлэлт 1. ХЭЭЛ ХАХУУЛИЙН ХЭЛБЭР	10
Дэд үзүүлэлт 2. ХУУЛЬ БУС НӨЛӨӨЛЛИЙН ХЭЛБЭР	11
Дэд үзүүлэлт 3. УЛС ТӨРИЙН НАМ, БҮЛЭГЛЭЛ, УЛС ТӨР, БИЗНЕС, ГЭМТ ХЭРГИЙН БҮЛЭГЛЭЛҮҮДИЙН ХАРИЛЦАА ХАМААРАЛ	12
Дэд үзүүлэлт 4. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХЭЛБЭР	13
Дэд үзүүлэлт 5. УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ ХЭЭЛ ХАХУУЛЬ ӨГӨХ, АВАХ АРГА.....	14
ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 3. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ШАЛТГААН, НӨХЦӨЛ	15
Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГАД НӨЛӨӨЛСӨН ХҮЧИН ЗҮЙЛС	16
Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ТӨРИЙН АЛБАН ДАХЬ ДУТАГДАЛ, ДОГОЛДОЛ	17
Дэд үзүүлэлт 3. УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ ХҮРЭЭЛЛҮҮДИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ	18
ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 4. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХОР УРШИГ, ҮР ДАГАВАР	19
Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХОР УРШИГ.....	20
Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГААР ОЛСОН ХӨРӨНГИЙН ЗАРЦУУЛАЛТ	21
ХОЁР. БУСАД ҮЗҮҮЛЭЛТ.....	22
АВЛИГЫН ТҮВШИН.....	22
УЛС ТӨРИЙН НАМУУДЫН АВЛИГАД АВТСАН БАЙДАЛ	22
АВЛИГЫН ХҮРЭЭНИЙ ТҮГЭЭМЭЛ БАЙДАЛ.....	23
АВЛИГЫН ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛСӨН ГОЛ ХҮЧИН ЗҮЙЛС.....	24
БИЗНЕС ЭРХЛЭГЧДИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЯВЦАД ЗАРЦУУЛЖ БУЙ АВЛИГЫН ХЭМЖЭЭ	25
ХЭЭЛ ХАХУУЛЬД ЗАРЦУУЛСАН МӨНГӨНИЙ ХЭМЖЭЭ.....	25
ДЭЭД ТҮВШНИЙ АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	26
ГУРАВ. ШИНЖЭЭЧДИЙН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ.....	27
ДҮГНЭЛТ	28

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын үнэлгээ, үзүүлэлтийн схем	2
Зураг 2. Улс төрийн авлигын түвшин, 2008-2016 онд.....	3
Зураг 3. Шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ	3
Зураг 4. Улс төрийн авлигын цар хүрээний үнэлгээ.....	4
Зураг 5. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшин.....	5
Зураг 6. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшний өөрчлөлт.....	5
Зураг 7. Нийтийн алба /төрийн байгууллага/-ын үйл ажиллагаан дахь авлигын түвшин.....	7
Зураг 8. Улс төрийн хүрээний авлигын нөхцөл байдал, /салбар, үйл ажиллагааны чиглэл/	8
Зураг 9. Улс төрийн авлигын хэлбэрийн үнэлгээ	9
Зураг 10. Хээл хахуулийн хэлбэрийн үнэлгээ	10
Зураг 11. Хууль бус нөлөөллийн үнэлгээ	11
Зураг 12. Улс төрийн хүрээн дэх авлигын хэлбэр	13
Зураг 13. Улс төрийн хүрээнд хээл хахууль өгөх, авах аргуудын үнэлгээ.....	14
Зураг 14. Шалтгаан, нөхцөл	15
Зураг 15. Улс төрийн хүрээн дэх хүрээллүүдийн нөхцөл байдал	18
Зураг 16. Улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагавар.....	19
Зураг 17. Улс төрийн хүрээний авлигын улмаас учирсан хор уршиг, сөрөг үр дагаврын түвшин...	20
Зураг 18. Улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалт	21
Зураг 19. Монгол Улс дахь авлигын түвшин	22
Зураг 20. Монгол Улс дахь улс төрийн намуудын авлигад автсан байдал.....	22
Зураг 21. Авлигыг бууруулахад шаардлагатай арга хэмжээ.....	26
Зураг 22. Шинжээчдийн хүйс	27
Зураг 23. Шинжээчдийн нас.....	27
Зураг 24. Шинжээчдийн ажиллаж буй салбар.....	27

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Салбар, хүрээнд авлига тархсан цар хүрээ	6
Хүснэгт 2. Нөхцөл байдлын үнэлгээ	12
Хүснэгт 3. Улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үнэлгээ.....	16
Хүснэгт 4. Улс төрийн авлигын түвшинд нөлөөлж буй төрийн албан дахь дутагдал, доголдол.....	17
Хүснэгт 5. Сүүлийн нэг жилийн хугацаан дахь авлигын нөхцөл байдал.....	23
Хүснэгт 6. Монгол Улсын авлигын ерөнхий түвшинд нөлөөлсөн гол нөхцөл байдал	24
Хүснэгт 7. Бизнес эрхлэгчдээс авлигад зарцуулсан мөнгөний хэмжээ	25
Хүснэгт 8. Бизнес эрхлэгчдээс авлигад зарцуулсан мөнгөний хэмжээ /зорилгоор/.....	25

УДИРТГАЛ

Судалгааны үндэслэл: Авлигатай тэмцэх газар 2008 оноос хойш жил тутам “Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаарх төсөөллийн судалгаа”-г зохион байгуулж судалгааны үр дүнг Мянганы хөгжлийн 9 дэх зорилтын “Авлигыг үл тэвчих уур амьсгалыг нийгмийн бүх хүрээнд бий болгох, хэвшүүлэх” 24 дүгээр зорилтын хэрэгжилтийг үнэлж дүгнэх нэг шалгуур болгож ирсэн.

Судалгаа нь авлигын хандлага, авлигад өртөмтгий ажил, албан тушаал, авлигад нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлох, авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой. Мөн улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээний авлигын эсрэг үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлж дүгнэхэд мэдээллийн чухал их сурвалж болох учиртай.

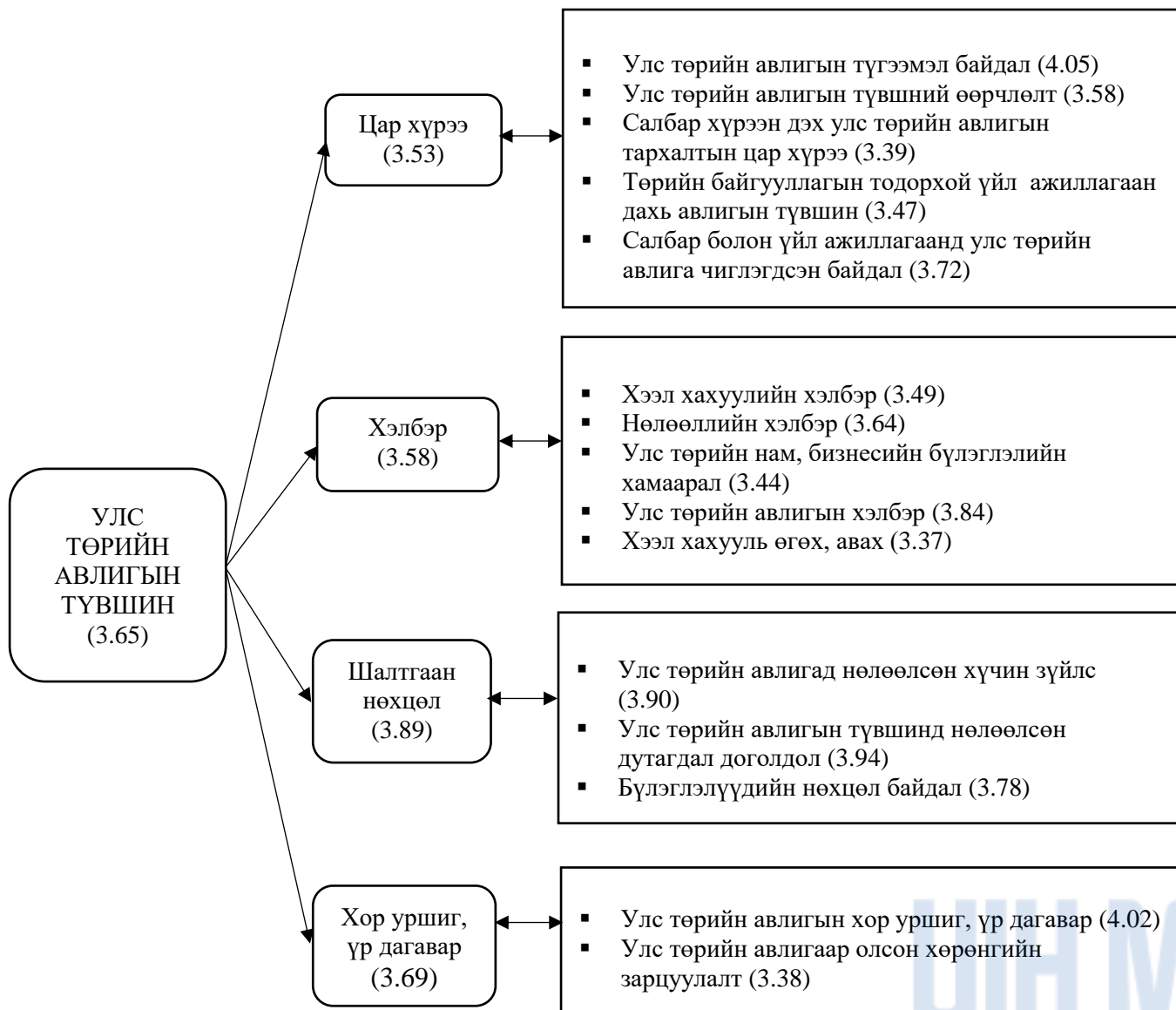
Судалгааны хүрээнд дараах зорилтыг тавьж зохион байгуулав.

- Авлигын талаарх төсөөлөл, хандлага, шалтгааныг тодруулах;
- “Дээд (өндөр) түвшний” хүрээн дэх авлигад автагдсан байдал, цар хүрээ, авлигын хэлбэрийг авч үзэх;
- “Дээд (өндөр) түвшний” авлигын шалтгаан, нөхцөл түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах;
- “Дээд (өндөр) түвшний” авлигын хэмжээ, түүний хор уршиг, үр дагаврыг гаргах;
- “Дээд (өндөр) түвшний” хүрээн дэх авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааг үнэлүүлэх, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах зэрэг болно.

Судалгааны арга зүй: “Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаарх төсөөллийн судалгаа” –ны хүрээнд нийтийн алба (шүүх, хууль сахиулах салбараас бусад), шүүх, хууль сахиулах салбар, хэвлэл мэдээллийн салбар, улс төрийн нам, иргэний нийгмийн байгууллага, Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй олон улсын байгууллага, бодлогын судалгаа, олон нийтийн санал бодлын судалгаа, бизнесийн салбар, иргэдийн төлөөллийг оролцуулан нийт 65 шинжээчийг хамруулсан. Судалгааны мэдээллийг цуглуулахдаа асуулгын аргыг ашигласан ба шинжээчдээр асуулт бүрийг “1-ээс 5” гэсэн баллаар үнэлүүлэн тооцоолсон. Баллын үнэлгээ буурах тусам эерэг утгыг илэрхийлж байгаа бол баллын үнэлгээ өсөх тусам сөрөг утгыг илэрхийлдэг.

Судалгааны мэдээлэлд шинжилгээ хийхдээ “Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаарх төсөөллийн 2015 оны судалгаа”–ны тоо баримттай харьцуулан шинжилж, гарсан өөрчлөлт, үр дүнг тогтоосон болно.

Зураг 1. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын үнэлгээ, үзүүлэлтийн схем

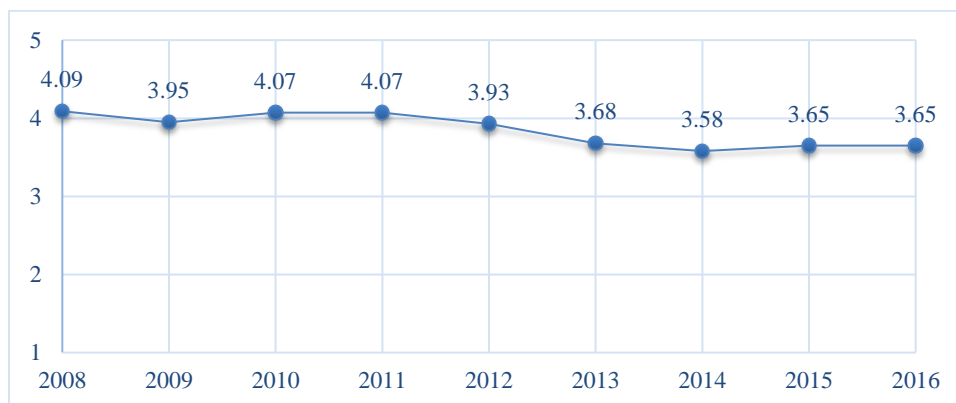

УИХМН
СУДАЛГААНЫ САН

НЭГ. 2016 ОНЫ УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТҮВШИН

Монгол Улс дахь улс төрийн авлигын түвшин 2011 оноос тогтмол буурч ирсэн боловч 2015 онд 0.07 пунктээр өссөн. Харин 2016 онд 3.65 пункт болсон нь өнгөрсөн онтой адил түвшинд байна.

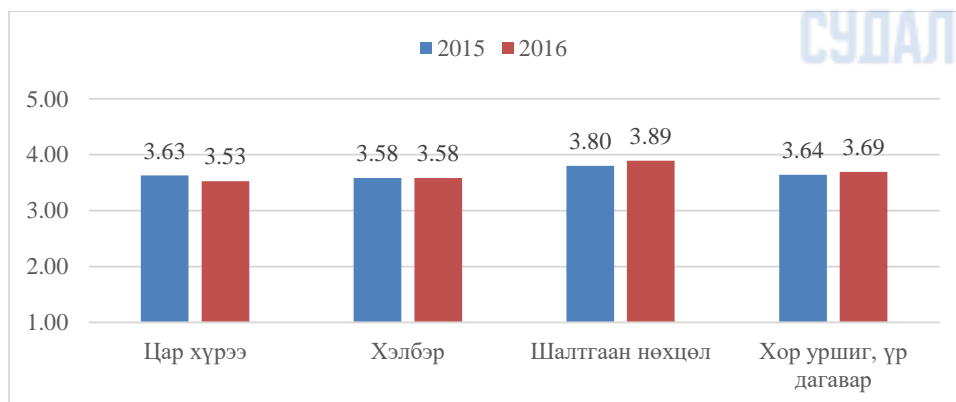
Зураг 2. Улс төрийн авлигын түвшин, 2008-2016 онд

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Улс төрийн авлигын түвшинг тогтоохдоо үндсэн дөрвөн шалгуур үзүүлэлтийг ашигладаг. 2016 оны судалгаагаар улс төрийн авлигын цар хүрээ нь өмнөх оноос 0.10 пунктээр буурсан бол авлигын хэлбэр өөрчлөгдөөгүй байна. Харин авлигын шалтгаан нөхцөл 0.09 пункт, хор уршиг, үр дагавар 0.05 пунктээр өссөн дүнтэй гарлаа. Судалгааны мэдээллээс дүгнэвэл улс төрийн авлигын цар хүрээ буурсан эерэг үзүүлэлттэй байгаа ч авлигын шалтгаан болон түүнээс үүдэн гарч буй хор уршиг нэмэгдсэн нь авлигын үнэлгээнд сөрөг талаас нөлөөлж буй хэрэг юм. Цаашид улс төрийн авлигын шалтгаан болон нийгэмд үзүүлж байгаа хор хөнөөлийн талаар илүү нарийвчилсан шинжилгээ хийж учир шалтгааныг тодруулах нь улс төрийн авлигын түвшинг бууруулах хүчин зүйлсийн нэг гэж үзэж байна.

Зураг 3. Шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын үнэлгээ 3.53 гарч өмнөх оноос 0.10 пунктээр буурсан байна.

Улс төрийн авлигын цар хүрээг нийт 5 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд тодорхойлсон бөгөөд үүнээс улс төрийн авлигын түгээмэл байдлын үнэлгээ 4.05 пункт буюу хамгийн өндөр гарсан байна. Өнгөрсөн оны үзүүлэлттэй харьцуулан үзвэл улс төрийн авлигын түвшний өөрчлөлт 0.32 пункт, улс төрийн авлигын түгээмэл байдал 0.03 пунктээр тус тус өссөн байна.

Зураг 4. Улс төрийн авлигын цар хүрээний үнэлгээ

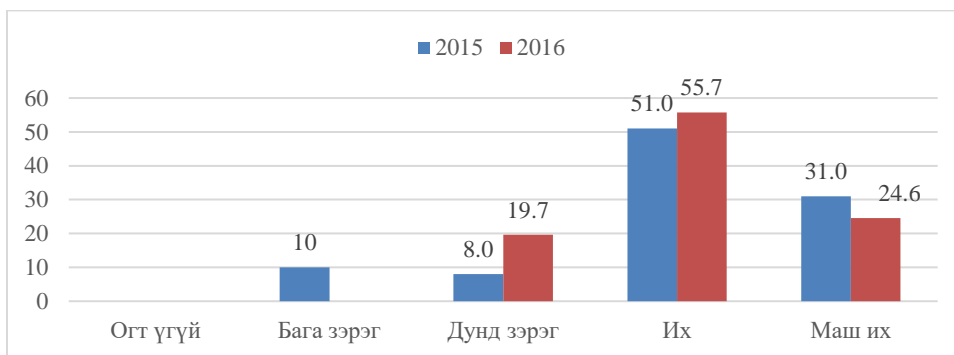

Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮГЭЭМЭЛ БАЙДАЛ

Улс төрийн авлигын түгээмэл байдлын үнэлгээ 4.05 гарч өмнөх оныхоос 0.03 пунктээр өссөн байна.

Шинжээчид улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрэн дэх авлига их байгаа гэж 55.7 хувь нь үзэж байгаа бол 24.6 хувь нь маш их гэж үнэлжээ. Судалгааны мэдээллээс үзвэл арван шинжээч тутмын найм нь Монгол Улсын улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээнд авлига түгээмэл байсан гэж үнэлж байна.

Зураг 5. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрэн дэх авлигын түвшин

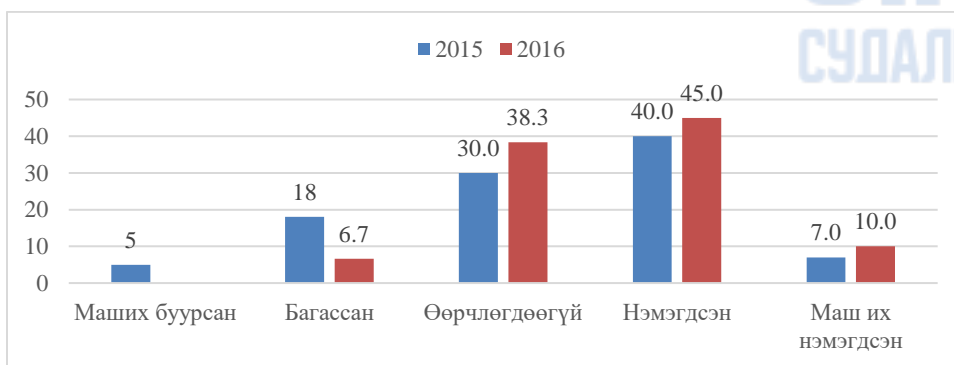

Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮВШНИЙ ӨӨРЧЛӨЛТ

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрэн дэх авлигын түвшин өөрчлөгдсөн байдалд өгсөн үнэлгээ 3.58 гарч өмнөх оноос 0.32 пунктээр өссөн дүнтэй байна.

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрэн дэх авлига өмнөх жилээс нэмэгдсэн гэж шинжээчдийн 45.0 хувь нь үзэж байгаа бол 38.3 хувь нь өөрчлөгдөөгүй, 10.0 хувь нь маш их нэмэгдсэн гэж үнэлжээ. Судалгааны мэдээллээс үзвэл арван шинжээч тутмын зургаа нь Монгол Улсын улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрэн дэх авлига өнгөрсөн оноос нэмэгдсэн гэж үзэж байна.

Зураг 6. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрэн дэх авлигын түвшний өөрчлөлт

Дэд үзүүлэлт 3. ТӨРИЙН ИНСТИТУЦ ДЭХ УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТАРХАЛТЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээнд хамаарах 16 институцийн авлигын түвшний тархалтын цар хүрээний үнэлгээ нь 3.39 гарч өмнөх оны үнэлгээнээс 0.13 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Нийт 16 институцийн 10-д нь авлига тархаасан байдлын үнэлгээ буурсан буюу эерэг үзүүлэлттэй байгаа ч улс төрийн намууд 4.36 пункт, засгийн газар /яам, агентлаг/ 4.03 пункттэй гарч хамгийн их авлига тархсан институт болсон байна. Харьцуулсан хүснэгтээс үзвэл улс төрийн намууд 0.45 пунктээр, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага /аймаг, нийслэл, сум дүүргийн ИТХ/ 0.14 пунктээр, засгийн газар /яам, агентлаг/ болон аймаг нийслэл, сум дүүргийн Засаг дарга, ЗДТГ 0.06 пунктээр өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарчээ.

Хүснэгт 1. Салбар, хүрээнд авлига тархсан цар хүрээ

	2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1. Тахарын алба ¹	2.82	2.47	-0.35
2. Хил хамгаалах байгууллага	3.06	2.56	-0.50
3. Тагнуулын байгууллага	3.21	2.59	-0.62
4. Авлигатай тэмцэх байгууллага	3.26	2.88	-0.37
5. Шүүхийн шинжилгээний байгууллага	3.41	2.98	-0.43
6. Гадаадын иргэн, харьяатын газар	3.24	3.19	-0.05
7. Ерөнхийлөгчийн засаглалын хүрээ	3.45	3.35	-0.11
8. Прокурор	3.72	3.43	-0.29
9. Шүүх	3.60	3.44	-0.16
10. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага	3.57	3.44	-0.13
11. Цагдаагийн байгууллага	3.61	3.46	-0.15
12. Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага /Аймаг, нийслэл, сум дүүргийн ИТХ/	3.41	3.55	0.14
13. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга, ЗДТГ	3.64	3.70	0.06
14. Монгол Улсын Их Хурал	3.80	3.71	-0.09
15. Засгийн газар /яам, агентлаг/	3.96	4.03	0.07
16. Улс төрийн намууд	3.91	4.36	0.45

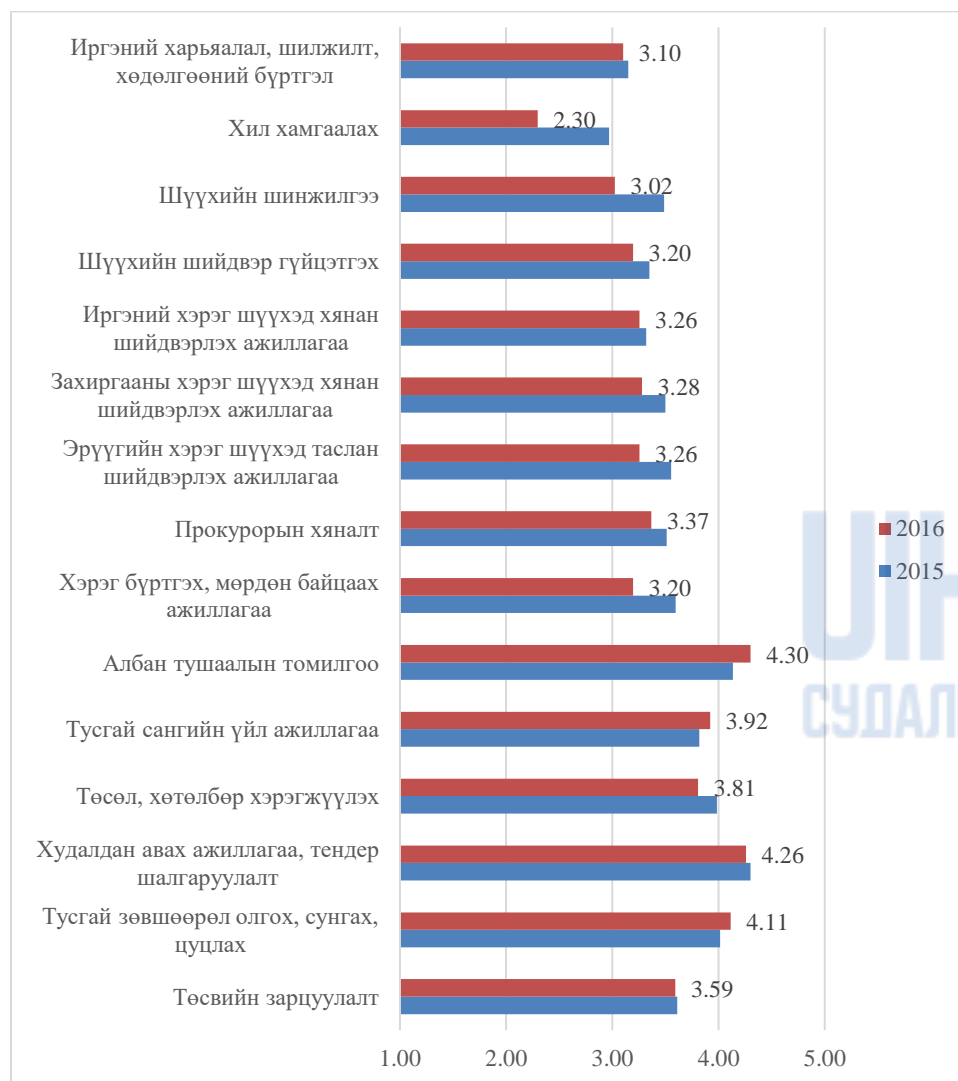
¹ УИХ-ын 2016 оны 12 дугаар тогтоолоор Тахарын ерөнхий газрыг татан буулгахаар шийдвэрлэсэн.

Дэд үзүүлэлт 4. ТӨРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТАРХАЛТЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Төрийн үйл ажиллагааны хүрээний 15 тодорхой чиглэлд авлигын тархалтын үнэлгээ 3.47 гарч өмнөх оны үнэлгээнээс 0.17 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Нийт 15 тодорхой чиглэлээс 13 чиглэлд авлига тархсан байдлын үнэлгээ буурсан буюу эерэг үзүүлэлттэй байна. Тухайлбал хил хамгаалах 0.67 пункт, шүүхийн шинжилгээ 0.47 пункт, хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаа нь 0.40 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин албан тушаалын томилгоо хамгийн өндөр буюу 4.30 пункттэй гарсан нь өмнөх оноос 0.17 пунктээр өссөн байна. Мөн тусгай сангийн үйл ажиллагаа 0.10 пунктээр, тусгай зөвшөөрөл олгох, сунгах, цуцлах 0.10 пунктээр өссөн нь төрийн үйл ажиллагааны хүрээний авлигын тархалтын үнэлгээ сөрөг гарахад нөлөөлсөн гэж шинжээчид үзжээ.

Зураг 7. Нийтийн алба /төрийн байгууллага/-ын үйл ажиллагаан дахь авлигын түвшин

Дэд үзүүлэлт 5. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН НӨЛӨӨЛӨЛ

Тодорхой салбар хүрээний үйл ажиллагаанд улс төрийн авлигын нөлөөллийн үнэлгээний үзүүлэлт 3.72 гарч өмнөх оны үнэлгээнээс 0.02 пунктээр буурсан байна.

Нийт 11 салбар, үйл ажиллагааны хүрээний 7 салбар, үйл ажиллагааны хүрээнд авлига чиглэгдэх байдал буурсан эерэг үзүүлэлттэй байна. Тухайлбал шүүх 0.23 пункт, хууль сахиулах 0.13 пункт, хууль тогтоох, шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа 0.12 пункт, төрийн алба 0.10 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин дэд бүтэц 4.19 пунктээр хамгийн өндөр гарсан бөгөөд өнгөрсөн оноос 0.27 пунктээр өссөн бол барилга 0.15 пункт, гадаадын хөрөнгө оруулалт 0.09 пунктээр өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарчээ.

Зураг 8. Улс төрийн хүрээний авлигын нөхцөл байдал, /салбар, үйл ажиллагааны чиглэл/

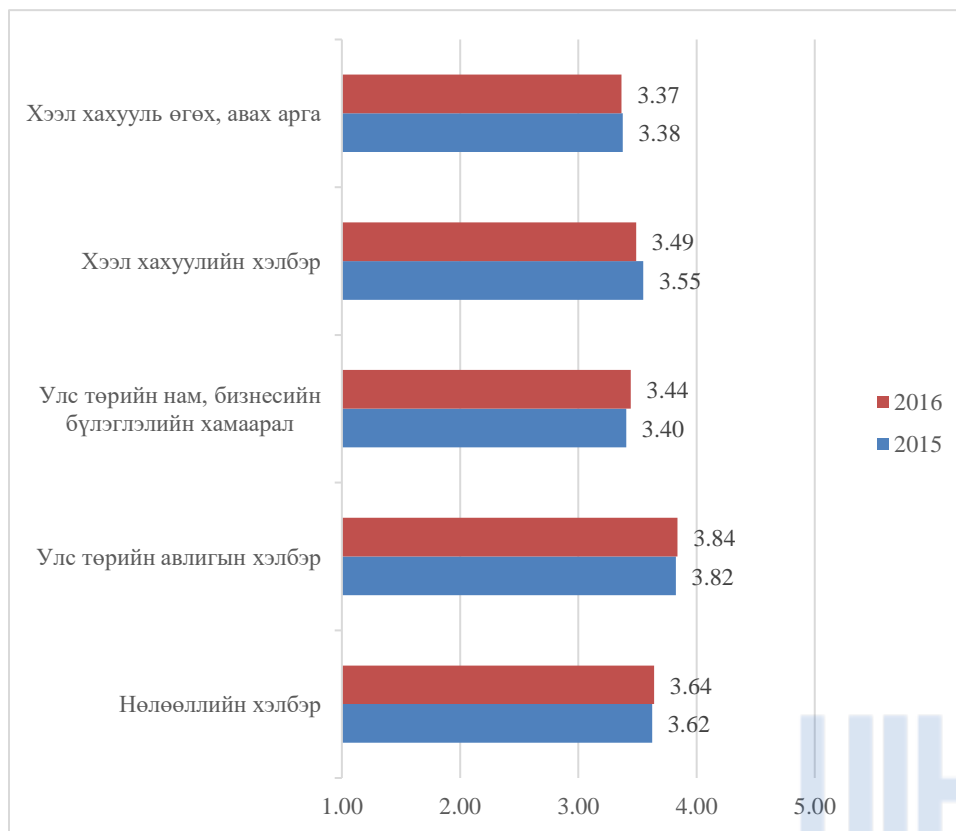

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХЭЛБЭР

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээнд дэх авлигын хэлбэрийн үнэлгээ 3.58 гарч өмнөх оны үнэлгээтэй ижил түвшинтэй байна.

Улс төрийн авлигын хэлбэрийг нийт 5 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд тодорхойлсон бөгөөд өнгөрсөн оноос нөлөөллийн хэлбэрийн үнэлгээ 0.02 пункт, улс төрийн нам, бизнесийн бүлэглэлийн хамаарал 0.04 пункт, улс төрийн авлигын хэлбэр 0.02 пунктээр нэмэгдсэн сөрөг үнэлгээтэй гарсан байна.

Зураг 9. Улс төрийн авлигын хэлбэрийн үнэлгээ

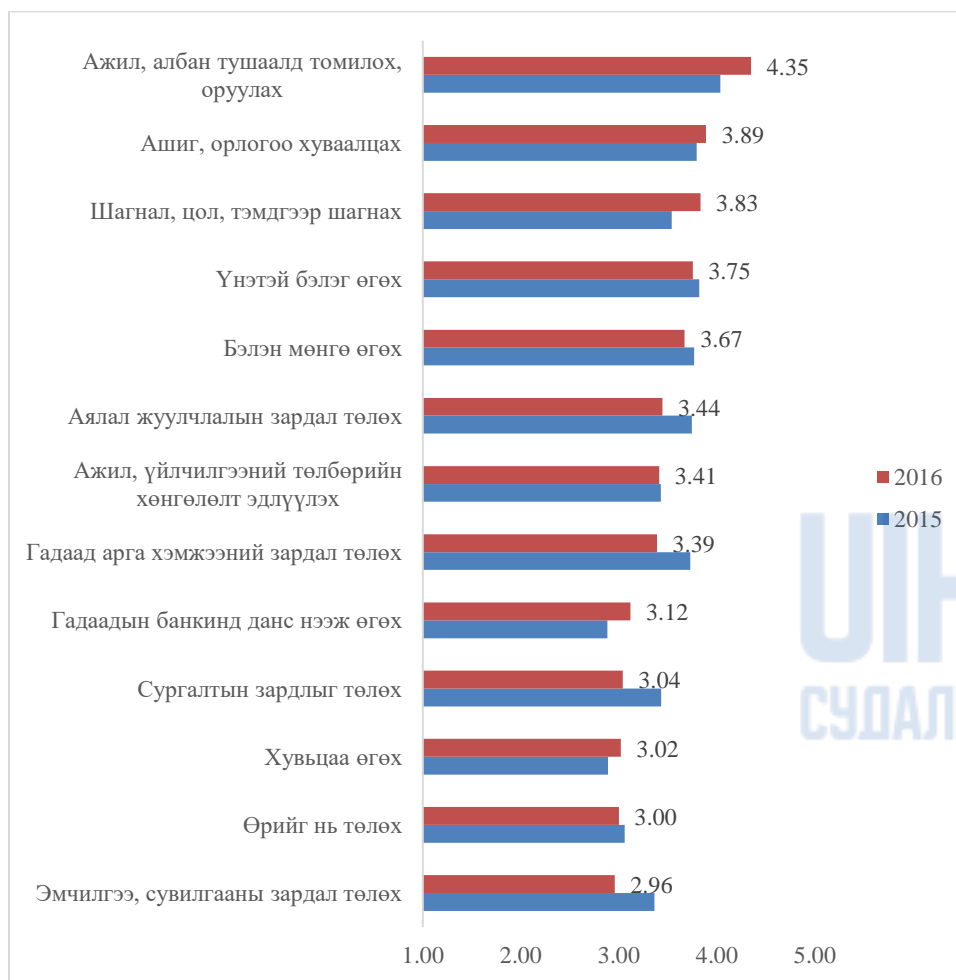
UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Дэд үзүүлэлт 1. ХЭЭЛ ХАХУУЛИЙН ХЭЛБЭР

Улс төрийн авлигын хүрэн дэх хээл хахуулийн үнэлгээ 3.49 гарч өмнөх оноос 0.06 пунктээр буурсан эерэг үзүүлэлттэй байна.

Улс төрийн авлигын олон хэлбэр байгаагаас хамгийн түгээмэл гэж үзсэн дараахь хэлбэрийг сонгон үнэлүүлсэн. Улс төрийн авлигын хүрэн дэх хээл хахуулийн 13 хэлбэрээс 8 хэлбэрийн хээл хахуулийн үнэлгээ буурсан эерэг дүнтэй гарсан бол 5 хэлбэр өссөн сөрөг үзүүлэлттэй гарчээ. Тухайлбал хувьцаа өгөх хэлбэр 0.13 пункт, гадаадын банканд данс нээж өгөх хэлбэр 0.24 пункт, ашиг орлогоо хуваалцах хэлбэр 0.09 пункт, ажил, албан тушаалд томилох, оруулах хэлбэр 0.31 пункт, шагнал, цол, тэмдгээр шагнах хэлбэр 0.29 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Харин эмчилгээ, сувилгааны зардал төлөх хэлбэр 0.49 пунктээр, сургалтын зардлыг төлөх хэлбэр 0.39 пунктээр тус бүр буурсныг шинжээчид тодорхойлж байна.

Зураг 10. Хээл хахуулийн хэлбэрийн үнэлгээ

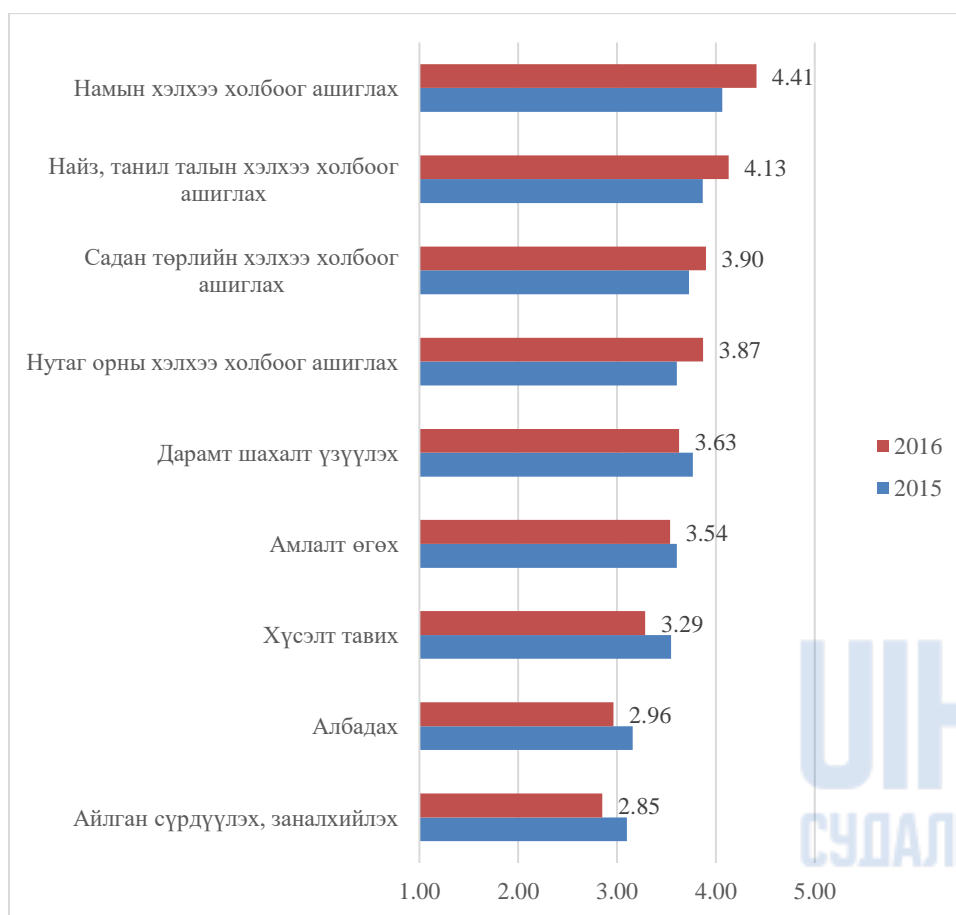

Дэд үзүүлэлт 2. ХУУЛЬ БУС НӨЛӨӨЛЛИЙН ХЭЛБЭР

Улс төрчид, өндөр албан тушаалтнууд хувийн зорилгоор төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд нөлөөлөх нөлөөллийн үнэлгээ нь 3.64 гарч өмнөх оноос 0.02 пунктээр өссөн байна.

Хууль бус нөлөөллийг тогтоох 9 дэд үзүүлэлтээс 4 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн бөгөөд үүнд намын хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.34 пункт, нутаг орны хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.27 пункт, найз, танил талын хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.26 пункт, садан төрлийн хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.17 пунктээр өссөн нь хууль бус нөлөөллийн үнэлгээ сөрөг талдаа өөрчлөгдөхөд нөлөөлсөн байна.

Зураг 11. Хууль бус нөлөөллийн үнэлгээ

Дэд үзүүлэлт 3. УЛС ТӨРИЙН НАМ, БҮЛЭГЛЭЛ, УЛС ТӨР, БИЗНЕС, ГЭМТ ХЭРГИЙН БҮЛЭГЛЭЛҮҮДИЙН ХАРИЛЦАА ХАМААРАЛ

Төрийн өндөр албан тушаалтнууд, улс төрчид болон улс төрийн нам, бүлэглэл, гадаад дотоод бизнесийн бүлэглэл, гэмт бүлэглэлийн харилцаа хамаарлын үнэлгээ 3.44 гарч өнгөрсөн оноос 0.04 пунктээр өссөн байна.

Нийт 11 нөхцөл байдлын үзүүлэлтээс 5 үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн нь үнэлгээний түвшинд сөргөөр нөлөөлсөн байна. Тухалбал гаднын улс бизнесийн бүлэглэл Монголын улс төрийн нам /бүлэглэл/-ийг эрхшээлдээ оруулсан байдал 0.22 пункт, улс төрчид шүүгч болон хууль сахиулах байгууллагын албан тушаалтнуудтай хууль бус ашиг сонирхлоор нэгдсэн байдал 0.22 пункт, гаднын улс төрийн бүлэглэл Монголын улс төрийн нам /бүлэглэл/-тэй нэгдсэн байдал 0.18 пункт, улс төрийн нам /бүлэглэл/ гэмт бүлэглэлийг эрхшээлдээ оруулсан байдал 0.12 пунктээр өссөн байна. Судалгааны мэдээллээс үзвэл гаднын улс, бизнесийн бүлэглэлийн нөлөөлөл үйл ажиллагаанд хамгийн ихээр нөлөөлсөн гэж дүгнэж болохоор байна.

Хүснэгт 2. Нөхцөл байдлын үнэлгээ

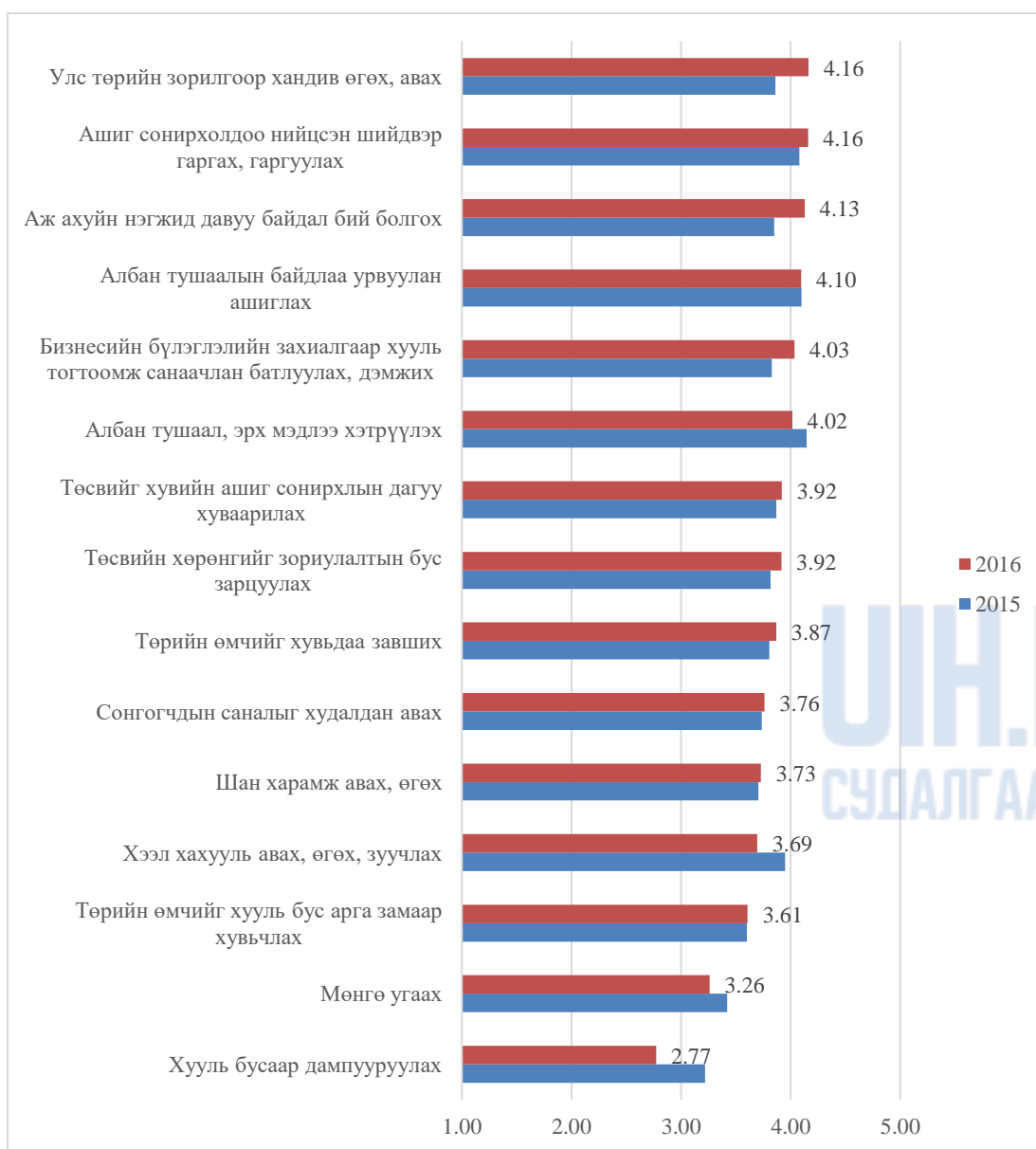
№		2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1.	Улс төрчид бизнесийн бүлэглэлийг эрхшээлдээ оруулсан	3.39	3.61	0.22
2.	Бизнесийн бүлэглэл улс төрчдийг эрхшээлдээ оруулсан	3.87	4.05	0.18
3.	Улс төр, бизнесийн бүлэглэл нэгдсэн	3.93	4.23	0.30
4.	Улс төрийн нам /бүлэглэл/ гэмт бүлэглэлийг эрхшээлдээ оруулсан	3.00	2.88	-0.12
5.	Гэмт бүлэглэл улс төрийн нам /бүлэглэл/-ийг эрхшээлдээ оруулсан	2.61	2.96	0.35
6.	Гадны улс төрийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-ыг эрхшээлдээ оруулсан	2.90	2.88	-0.02
7.	Гадны улс бизнесийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-ийг эрхшээлдээ оруулсан	3.15	2.93	-0.22
8.	Гадны улс төрийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-тэй нэгдсэн	2.81	2.64	-0.18
9.	Гадны бизнесийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-тэй нэгдсэн	3.13	3.00	-0.13
10.	Улс төрийн авлига нь илүү далд хэлбэрт шилжсэн	4.00	4.13	0.13
11.	Улс төрчид шүүгч болон хууль сахиулах байгууллагын албан тушаалтнуудтай хууль бус ашиг сонирхлоор нэгдсэн	3.88	3.67	-0.22

Дэд үзүүлэлт 4. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХЭЛБЭР

Улс төрийн авлигын хэлбэрийн үнэлгээ 3.84 гарч өнгөрсөн оноос 0.02 пунктээр өссөн үнэлгээтэй байна.

Нийт 15 дэд үзүүлэлтийн 9 дэд үзүүлэлтэд дунджаар 0.01 пунктээр өссөн нь үнэлгээний түвшинд сөргөөр нөлөөлсөн байна. Үүнд улс төрийн зорилгоор хандив өгөх, авах байдал 0.30 пункт, аж ахуйн нэгжид давуу байдал бий болгох байдал 0.28 пункт, бизнесийн бүлэглэлийн захиалгаар хууль тогтоомж санаачлан батлуулах, дэмжих үйл ажиллагаа 0.21 пунктээр өссөн нь нөлөөлөх гол хүчин зүйл болжээ. Харин хууль бусаар дампууруулах хэлбэр 0.45 пунктээр буурсан нь хамгийн эерэг үзүүлэлт болжээ.

Зураг 12. Улс төрийн хүрээн дэх авлигын хэлбэр

Дэд үзүүлэлт 5. УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ ХЭЭЛ ХАХУУЛЬ ӨГӨХ, АВАХ АРГА

Улс төрийн хүрээний хээл хахууль өгөх авах аргуудыг хэрэглэсэн байдлын үнэлгээ 3.37 гарч өмнөх оноос 0.01 пунктээр буурсан байна.

Нийт 11 түгээмэл үзүүлэлтийн 6 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ буурсан эерэг үзүүлэлттэй байгаа бол 5 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарчээ. 2016 онд эд зүйлсийг зах зээлийн үнээс дээгүүр үнээр худалдан авах байдал 0.25 пунктээр буурсан нь хамгийн эерэг үзүүлэлт байгаа бол ойр дотнын хүмүүсээр дамжуулах хэлбэр 0.22 пункт, мөрийтэй тоглож санаатай алдах хэлбэр 0.20 пунктээр өссөн хамгийн сөрөг үзүүлэлт болжээ.

Зураг 13. Улс төрийн хүрээнд хээл хахууль өгөх, авах аргуудын үнэлгээ

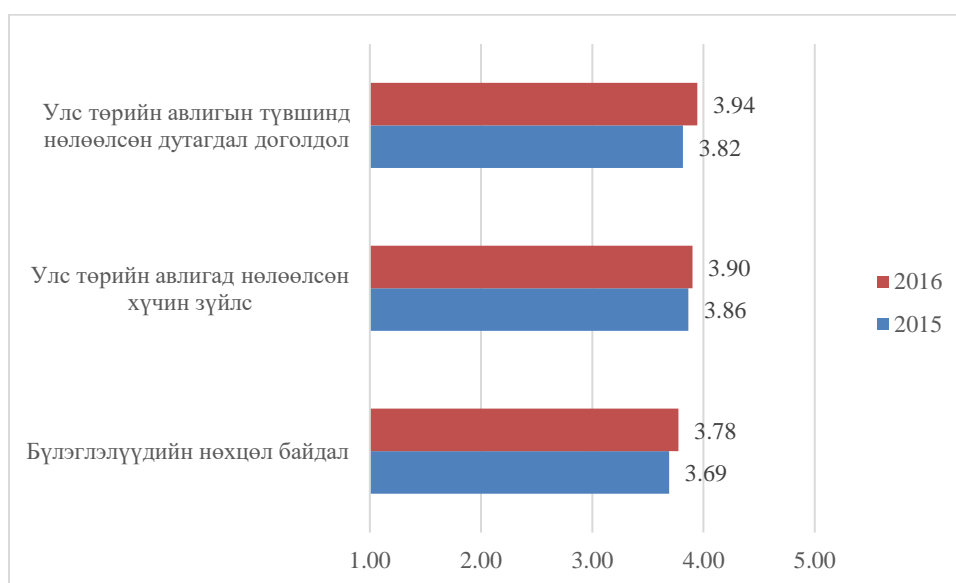

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 3. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ШАЛТГААН, НӨХЦӨЛ

Улс төрийн авлигын түвшний шалгуураас шалтгаан нөхцөлийн үзүүлэлт 2016 онд 3.89 гарч өнгөрсөн оноос 0.09 пунктээр нэмэгдсэн байна. Шалтгаан, нөхцөлийн үзүүлэлтийн өсөлтөд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах зорилгоор 3 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд шинжилгээ хийж тодорхойлов.

Улс төрийн авлигын шалтгаан, нөхцөлийн үзүүлэлтээс бүлэглэлүүдийн нөхцөл байдал болон улс төрийн авлигын түвшинд нөлөөлсөн дутагдал доголдол, улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үзүүлэлт өссөн нь улс төрийн авлигын шалтгаан, нөхцөл сөрөг гарахад нөлөөлсөн байна.

Зураг 14. Шалтгаан, нөхцөл

Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГАД НӨЛӨӨЛСӨН ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үнэлгээ 3.81 гарч өнгөрсөн оноос 0.06 пунктээр буурсан байна.

Улс төрийн авлигын нөлөөллийг 11 дэд хүчин зүйлсээр хэмжсэн бөгөөд үүний 4 дэд хүчин зүйлсийн үнэлгээ буурсан эерэг үнэлгээтэй байгаа бол 7 дэд хүчин зүйлсийн үнэлгээ өссөн сөрөг дүн гарсан байна. 2016 оны байдлаар УИХ-ын хууль санаачлах, тогтоох, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчлийн үнэлгээ 1.01 пунктээр буурсан нь нийт үнэлгээнд хамгийн их нөлөөлсөн байна. Харин сонгуулийн санхүүжилтийн механизм 0.27 пункт, улс төрийн хүрээн дэх бизнес бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхлын зөрчил 0.25 пункт, намын санхүүжилтийн механизм 0.20 пунктээр тус тус өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарсан байна.

Хүснэгт 3. Улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үнэлгээ

№		2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1.	Сонгуулийн өнөөгийн тогтолцоо	3.68	3.72	0.04
2.	Сонгуулийн санхүүжилтийн механизм	3.90	4.17	0.27
3.	Намын санхүүжилтийн механизм	4.11	4.31	0.20
4.	Албан тушаалын томилгоо (нам дотор болон төрийн албанд)	4.33	4.48	0.15
5.	УИХ-ын хууль санаачлах, тогтоох, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.89	2.88	-1.01
6.	Засгийн газрын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.95	4.02	0.07
7.	ИТХ-ын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.66	3.71	0.05
8.	Улс төрийн хүрээн дэх бизнес бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхлын зөрчил	3.85	4.10	0.25
9.	Хууль хяналтын байгууллагын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.81	3.49	-0.32
10.	Хуулийн байгууллагын шийдвэр гаргах үйл явц	3.76	3.45	-0.32
11.	Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны зохион байгуулалт	3.50	3.45	-0.05

Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛЖ БҮЙ ТӨРИЙН АЛБАН ДАХЬ ДУТАГДАЛ, ДОГОЛДОЛ

Улс төрийн авлигад төрийн үйл ажиллагааны нөлөөллийн үнэлгээ 3.94 гарч өнгөрсөн оноос 0.13 пунктээр өссөн үнэлгээтэй гарсан байна.

Төрийн үйл ажиллагааны дутагдал, доголдлыг 12 дэд үзүүлэлтэд хамааруулж хэмжсэн бөгөөд үүний 11 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өсөлттэй буюу сөрөг гарчээ. Шинжээчдийн онцолж байгаагаар хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналт сул, төсвийн хөрөнгийн төлөвлөлт, зарцуулалтад тавих хяналт сул, албан тушаалтны үзэмжээр асуудлыг шийдвэрлэх боломж, төрийн албан хаагчийн ур чадвар дутмаг гэх зэрэг үзүүлэлтийг нэрлэсэн нь дунджаар 0.17 пунктээр өссөн байна.

Хүснэгт 4. Улс төрийн авлигын түвшинд нөлөөлж буй төрийн албан дахь дутагдал, доголдол

№	2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1. Хүнд суртал	3.98	4.02	0.04
2. Олон шат дамжлага, давхардал, хийдэл	4.02	4.09	0.07
3. Төрийн үйлчилгээний хүртээмж муу	3.75	3.69	-0.06
4. Мэдээлэл нээлттэй, ил тод бус	3.75	3.83	0.08
5. Шийдвэр гаргах ажиллагааны ил тод байдал дутмаг	3.88	3.94	0.06
6. Албан тушаалтны үзэмжээр асуудлыг шийдвэрлэх боломж	3.83	4.02	0.19
7. Хууль, журам зөрчсөн албан тушаалтанд хариуцлага хүлээлгэдэггүй байдал	3.80	4.17	0.37
8. Хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналт сул	3.78	4.08	0.28
9. Төсвийн хөрөнгийн төлөвлөлт, зарцуулалтад тавих хяналт сул	3.75	4.03	0.29
10. Албан хаагчийн цалин, орон сууц, нийгмийн баталгаа хангалтгүй	3.73	3.84	0.11
11. Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн доголдол	3.89	3.89	0.00
12. Төрийн албан хаагчийн ур чадвар дутмаг	3.62	3.74	0.12

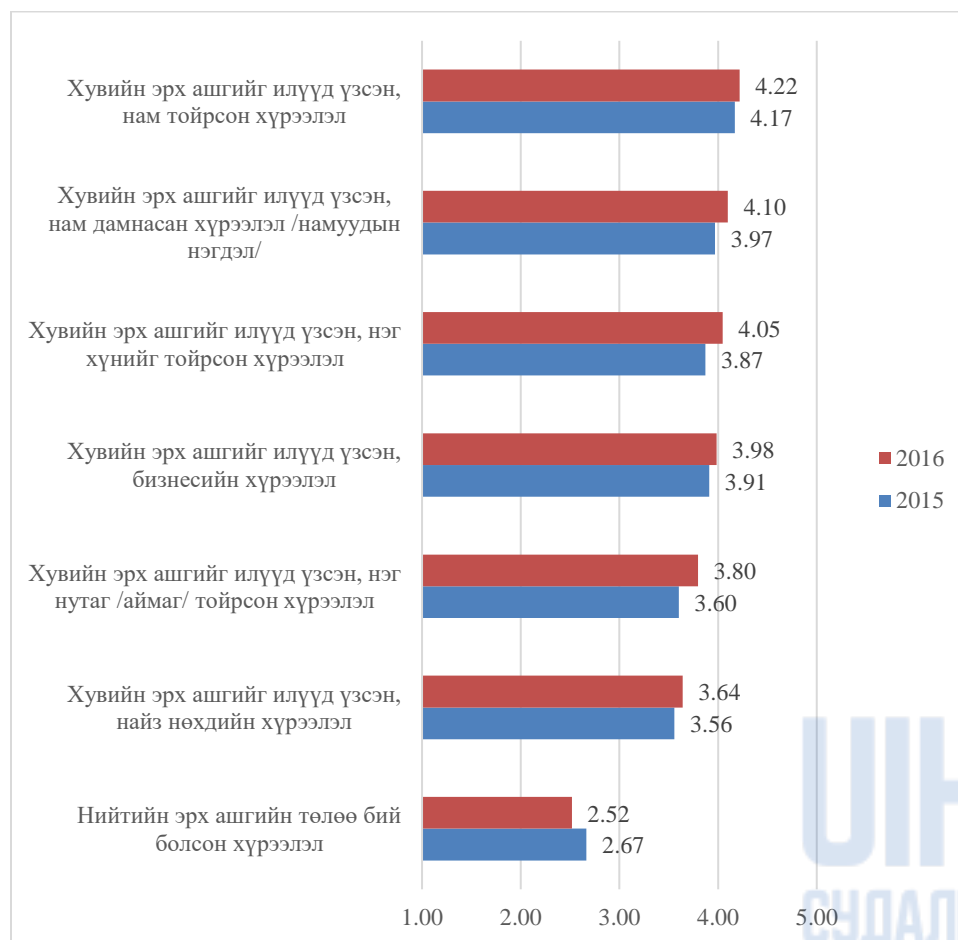
UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Дэд үзүүлэлт 3. УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ ХҮРЭЭЛЛҮҮДИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Улс төрийн хүрээн дэх тодорхой ашиг сонирхолд хөтлөгдсөн хүрээллийн нөхцөл байдлын үнэлгээ 3.78 гарч өнгөрсөн оноос 0.08 пунктээр өссөн байна.

Нийт 7 дэд үзүүлэлтээс 6 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн дүнтэй гарчээ. Хувийн эрх ашгийг илүүд үзсэн, нэг хүнийг тойрсон хүрээлэл, хувийн эрх ашгийг илүүд үзсэн, нэг нутаг /аймаг/ тойрсон хүрээллийн нөлөөллийг их байсан гэж үзэж байгаа бол нийтийн эрх ашгийн төлөө бий болсон хүрээллийн үзүүлэлт буурсан үнэлгээтэй байна.

Зураг 15. Улс төрийн хүрээн дэх хүрээллүүдийн нөхцөл байдал

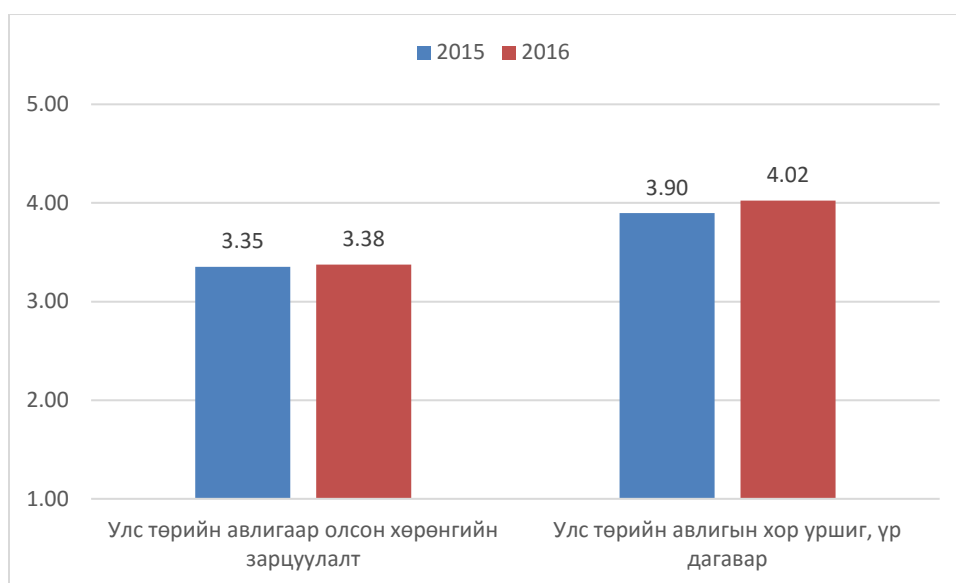

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 4. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХОР УРШИГ, ҮР ДАГАВАР

Улс төрийн авлигын түвшний шалгуураас авлигын хор уршиг, үр дагаврын үзүүлэлт 2016 онд 3.69 гарч өнгөрсөн оноос 0.05 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Хор уршиг, үр дагаврын үзүүлэлтийн өсөлтөд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах зорилгоор 2 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд шинжилгээ хийж тодорхойлов. Улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагавар болон улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалтын үзүүлэлт өссөн нь улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагаврын нөхцөл сөрөг гарахад нөлөөлсөн байна.

Зураг 16. Улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагавар

Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХОР УРШИГ

Улс төрийн авлигын хор уршгийн үзүүлэлтийн үнэлгээ 4.02 болж өнгөрсөн оноос 0.13 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Нийт 16 дэд үзүүлэлтээс 12 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ дунджаар 0.04 пунктээр нэмэгдсэн нь улс төрийн авлигын хор уршгийн үзүүлэлтийн үнэлгээ сөрөг дүнтэй гарахад нөлөөлсөн байна. Тухайлбал инфляц нэмэгдэхэд нөлөөлсөн байдал 0.41 пункт, гадаадын хөрөнгө оруулалт буурахад нөлөөлсөн байдал 0.40 пункт, улс орны эдийн засгийн хүч чадал сулрахад нөлөөлсөн байдал 0.36 пункт, төрийн албаны чадавх сулрахад нөлөөлсөн байдал 0.30 пунктээр тус тус өссөнийг шинжээчид онцолж байна.

Зураг 17. Улс төрийн хүрээний авлигын улмаас учирсан хор уршиг, сөрөг үр дагаврын түвшин

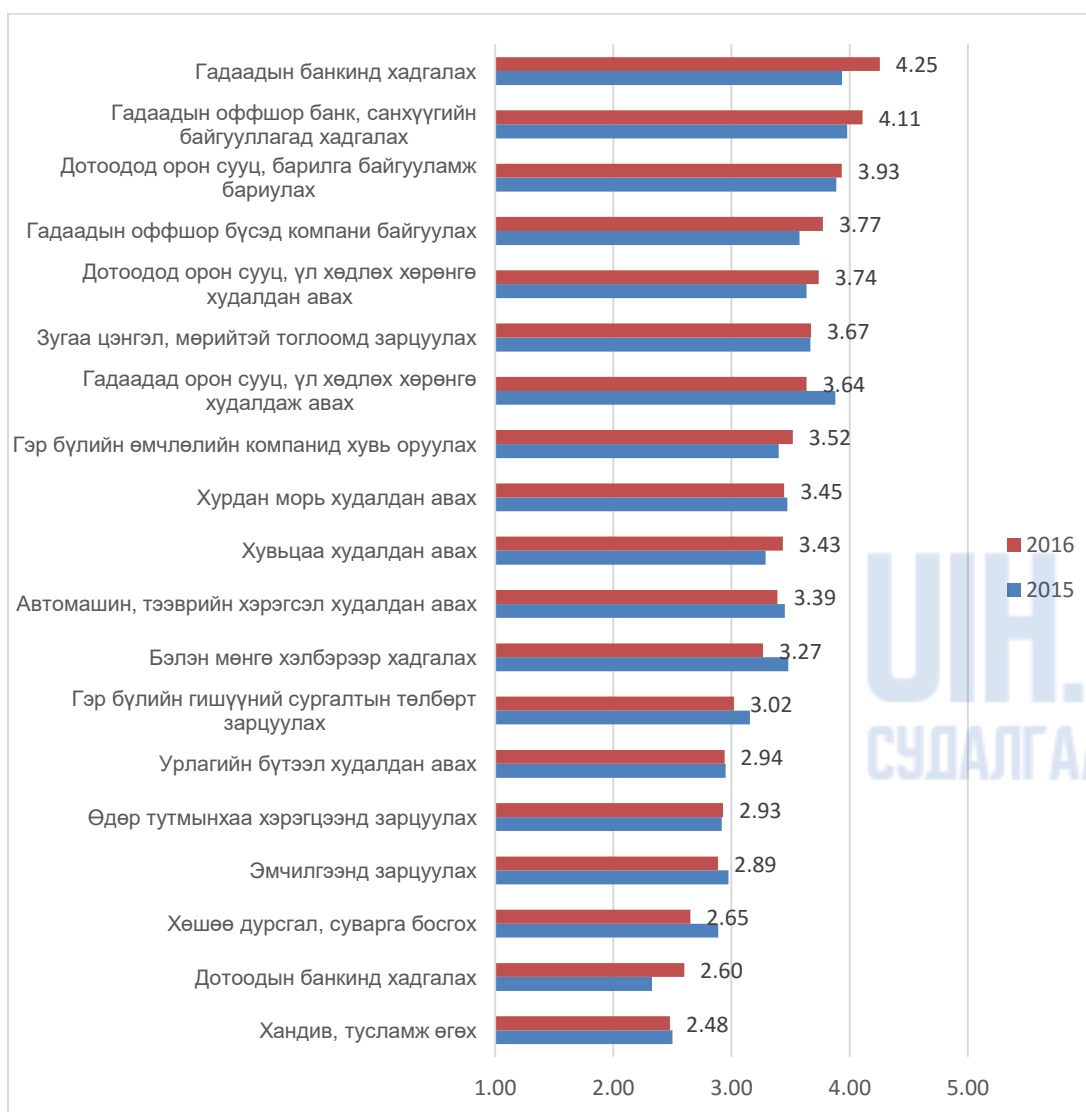

Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГААР ОЛСОН ХӨРӨНГИЙН ЗАРЦУУЛАЛТ

Улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалтын үнэлгээ 3.38 гарсан нь өнгөрсөн оноос 0.02 пунктээр өссөн байна.

Уг үзүүлэлтэд хамаарах 19 дэд үзүүлэлтийн 10 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн байна. Үүнээс гадаадын банкинд хадгалах болон гадаадын оффшор банк, санхүүгийн байгууллагад хадгалах байдлыг гэж шинжээчид хамгийн их гэж үзжээ. Тухайлбал гадаадын банкинд хадгалах байдал 0.32 пункт, гадаадын оффшор бүсэд компани байгуулах байдал 0.20 пункт, гадаадын оффшор банк, санхүүгийн байгууллагад хадгалах байдал 0.13 пункт, хувьцаа худалдан авах байдал 0.15 пункт, дотоодод орон сууц, үл хөдлөх хөрөнгө худалдан авах байдал 0.10 пунктээр өссөн нь улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалтын үнэлгээ сөрөг дүнтэй гарахад хамгийн ихээр нөлөөлсөн гэж шинжээчид үзсэн байна.

Зураг 18. Улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалт

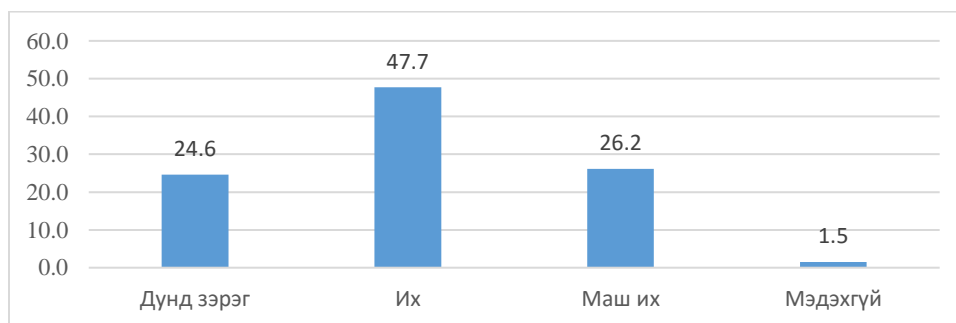
ХОЁР. БУСАД ҮЗҮҮЛЭЛТ

Дэд бүлгийн энэхүү хүрээнд улс төрийн авлигын үндсэн үнэлгээнээс гаднах бусад үзүүлэлтүүдийн байдлаар авлигын ерөнхий ойлголт, төсөөллийг гаргаж ирэхийг зорьсон юм.

АВЛИГЫН ТҮВШИН

Судалгаанд оролцсон нийт шинжээчдийн 47.7 хувь нь Монгол Улсад авлига их байна гэж үнэлсэн бол 26.2 хувь нь маш их гэж үзжээ. Судалгааны мэдээллээс дүгнэвэл арван шинжээч тутмын долоо нь Монгол Улсад авлига сүүлийн нэг жилийн хугацаанд түгээмэл байсан гэж үнэлсэн байна.

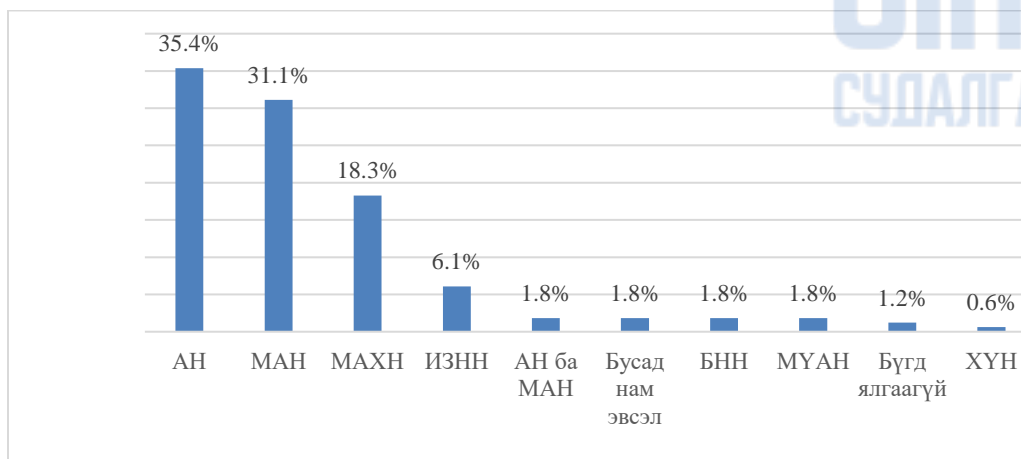
Зураг 19. Монгол Улс дахь авлигын түвшин

УЛС ТӨРИЙН НАМУУДЫН АВЛИГАД АВТСАН БАЙДАЛ

Судалгаанд оролцсон шинжээчдийн үнэлгээгээр 2016 онд улс төрийн намуудын авлигад автсан байдлыг тус бүрд нь тооцож үзвэл АН 35.4 хувь, МАН 31.1 хувь, МАХН 18.3 хувь, ИЗНН 6.1 хувьтай эхний дөрвөн байрт жагсаж байна. Судалгааны мэдээллээс дүгнэвэл хамгийн их авлигад автсан намаар АН болон МАН-ыг тус тус нэрлэсэн байна.

Зураг 20. Монгол Улс дахь улс төрийн намуудын авлигад автсан байдал

АВЛИГЫН ХҮРЭЭНИЙ ТҮГЭЭМЭЛ БАЙДАЛ

Монгол Улсын авлигын ерөнхий хандлагын зэрэгцээ цар хүрээгээр нь тодорхойлохыг зорьсон юм. Улс орны авлига ямар түвшинд байгаа нь цар хүрээний тархацтай шууд холбоотой юм. Нийт 11 дэд хүрээнээс улс төрийн нам 4.33 пункт, засгийн газар 4.05 пунктаар авлигын тархалтын үзүүлэлт хамгийн өндөр байгаа бол төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн хүрээнд харьцангуй бага пункттэй гарчээ. Шинжээчдийн үнэлгээнээс үзвэл төрийн дээд шатны байгууллага болон улс төрийн намын хүрээнд авлига илүү түгээмэл байсан гэж дүгнэж болохоор байна.

Хүснэгт 5. Сүүлийн нэг жилийн хугацаан дахь авлигын нөхцөл байдал

	Огт үгүй	Бага зэрэг	Дунд зэрэг	Их	Маш их
1. Төрийн бус байгууллага	25.9	53.7	11.1	7.4	1.9
2. Хувийн хэвшил	7.1	42.9	30.4	12.5	7.1
3. Нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллага	1.9	13.2	45.3	32.1	7.5
4. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл	1.8	22.8	22.8	33.3	19.3
5. Шүүх	3.4	13.8	27.6	36.2	19.0
6. Улс төрийн нам	1.7	1.7	8.3	38.3	50.0
7. Улсын их хурал	3.3	5.0	30.0	40.0	21.7
8. Төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн өмчийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж	-	7.7	28.8	44.2	19.2
9. Засгийн газар		4.8	17.5	46.0	31.7
10. Прокурор	1.9	9.3	29.6	48.1	11.1
11. Орон нутгийн төрийн захиргааны удирдлага	1.7	10.3	25.9	48.3	13.8

АВЛИГЫН ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛСӨН ГОЛ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Шинжээчид Монгол Улсын авлигын түвшинд нөлөөлж байгаа олон хүчин зүйлсийг нэрлэж байгаа ч үүнээс сонгууль, улс төрийн тогтворгүй байдал, албан тушаалын наймаа, төрийн алдаатай бодлого зэргийг тус тус онцолж байна.

Хүснэгт 6. Монгол Улсын авлигын ерөнхий түвшинд нөлөөлсөн гол нөхцөл байдал

№		Хариултын хувь	Тохиолдлын хувь
1.	Танил тал харж албан тушаалд томилдог.	1.1	1.6
2.	Үлгэр дууриалал үзүүлэх улс төрчид, спортынхон, бөхчүүд шударга бус байснаас олон нийтийн сэтгэл зүйд нөлөөлсөн.	1.1	1.6
3.	Авлигын хэргүүдээс болж улам доошилсон.	1.1	1.6
4.	АТГ-ын соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа сайжирсан, ил тод явуулж байна.	1.1	1.6
5.	Мөнгөтэй болох үл хөдлөх хөрөнгөтэй болох	1.1	1.6
6.	Танил талын хүмүүсээр буюу итгэлтэй хүмүүсээр хүрээлүүлэл бүрдүүлдэг болсон.	1.1	1.6
7.	Хэвлэлийн эрх чөлөө, эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүйг хаалттай гэрээ хийж санхүүжүүлэн дуугүй болгосон байдал хамгийн их нөлөөлсөн.	1.1	1.6
8.	Цалин тэтгэмжийн хангалтгүй байдал болон гарааны тэгш бус байдлыг бий болгож буй хууль, дүрмүүд.	1.1	1.6
9.	Эрдэнэтийн хувьчлалын асуудал.	1.1	1.6
10.	Хууль журмын талаарх мэдлэг дутмаг.	1.1	1.6
11.	Ажлын хариуцлага ёс зүй, шударга бус байдал газар авсантай холбоотой.	2.2	3.2
12.	Төсөв бондын мөнгийг хууль бусаар ашиглах, завших явдал улаан цайм болсон. Үүнд тавих хяналт хангалтгүй байсантай холбоотой.	2.2	3.2
13.	Албан тушаалтны цалин бага, авч байгаа цалин нь хүрэлцээгүйд байгаа.	2.2	3.2
14.	Тусгай зөвшөөрөл олгох, цуцлах үйл ажиллагаа авлигын түвшинд ихээхэн нөлөөлсөн.	2.2	3.2
15.	Шилэн данс, мэдээллийн ил тодын тухай хууль хэрэгжиж буй байдал. Цахим орчин дахь иргэдийн хяналт эрс нэмэгдсэн.	2.2	3.2
16.	Хувийн хэвшилд төр их хугалдсанаас, хувийн эрх ашиг давамгайлснаас.	2.2	3.2
17.	Хуулийн хэрэгжилт сул байдал зохих хэмжээгээр нөлөөлж байна.	3.4	4.8
18.	Авлига өгсөн авсан хүмүүс, байгууллагад тодорхой шийтгэл оноодоггүй. Авилгад өршөөгдөж байгаа нь нийгэм дэх шударга ёсны үнэ цэнэ байхгүй болоход нөлөөлж байна.	3.4	4.8
19.	Хувь хүний ухамсаргүй үйлдэл. Ёс зүйн доголдол, хангалттай шийтгэх тогтолцоогүй байдал.	3.4	4.8
20.	Ашиг сонирхлын зөрчил, ил тод бус байдал, хууль хэрэгждэггүй байдал, төрийн албаны хүнд суртал.	6.7	9.5
21.	Улс төрийн нам, бизнесийн олигарх бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхол төрд гарсан. Өндөр түвшний авилга газар авсан байдал.	6.7	9.5
22.	Төрийн алдаатай бодлого нь нийгэм эдийн засгийн байдалд сөргөөр нөлөөлж байгаагаас ажилгүйдэл, томоохон хөрөнгө оруулалт зогссон.	11.2	15.9
23.	Албан тушаалын наймаа нэлээдгүй байгаа. Албан тушаалд томиллох УИХ-ын гишүүдийн оролцоо маш их байна. Төрийн ямар ч албанд цэвэр өрсөлдөөний зарчмаар орох боломж байхгүй	15.7	22.2
24.	Сонгууль, Улс төрийн тогтворгүй байдал,	24.7	34.9
Нийт		100.0	141.3

БИЗНЕС ЭРХЛЭГЧДИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЯВЦАД ЗАРЦУУЛЖ БУЙ АВЛИГЫН ХЭМЖЭЭ

Бизнес эрхлэгчдийн үйл ажиллагааны явцад өгч буй авлигын үнэлгээг дундаж үзүүлэлт болон хариултын хувиар тооцож үзвэл тендерт шалгаруулалтад ялахад, тусгай зөвшөөрөл авахад үйл явцад, төсөл хөтөлбөрт хамрагдахад илүү өндөр авлига өгдөг гэжээ.

Хүснэгт 7. Бизнес эрхлэгчдээс авлигад зарцуулсан мөнгөний хэмжээ

	5 хүртэлх хувь	6-10 хувь	11-15 хувь	16-20 хувь	21 дээш хувь
1. Төсөл хөтөлбөрт хамрагдах	25.0	29.2	15.6	16.7	14.6
2. Тендерт шалгаруулалтад ялахад	11.1	24.1	25.9	16.7	22.2
3. Зээл авахад	21.6	41.2	21.6	11.8	3.9
4. Өр төлбөр барагдуулах, иргэний нэхэмжлэл шийдвэрлүүлэхэд	28.6	38.1	16.7	11.9	4.8
5. Татвараас чөлөөлүүлэх, буруулахад	25.6	32.6	23.3	9.3	9.3
6. Хяналт шалгалтаар зөрчил дутагдалгүй гарахад	21.7	32.6	21.7	17.4	6.5
7. Тусгай зөвшөөрөл авахад	17.6	19.6	25.5	25.5	11.8
8. Бараа ажил, үйлчилгээ хүлээлгэн өгөхөд	21.4	33.3	21.4	19.0	4.8
9. Гадаадаас ажиллах хүч авахад	34.3	20.0	20.0	20.0	5.7

Хээл хахуульд өгч буй мөнгөн дүнг дундаж үзүүлэлт болон хариултын хувиар тооцож үзвэл ашиг сонирхолдоо нийцүүлсэн хууль тогтоомж, шийдвэр гаргуулахад, шүүхэд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход, тусгай зөвшөөрөл авахад зэрэгт хамгийн их өгдөг гэж шинжээчид хариулжээ.

ХЭЭЛ ХАХУУЛЬД ЗАРЦУУЛСАН МӨНГӨНИЙ ХЭМЖЭЭ

Хүснэгт 8. Бизнес эрхлэгчдээс авлигад зарцуулсан мөнгөний хэмжээ /зорилгоор/, сая төгрөгөөр

	1 сая хүртэл	1-5 сая	5-10 сая	10-20 сая	20-50 сая	50 саяас их
1. Ажил, албан тушаалд ороход	4.3	37.0	21.7	15.2	4.3	17.4
2. Тусгай зөвшөөрөл авахад	2.0	18.4	26.5	22.4	6.1	24.5
3. Ашиг сонирхолдоо нийцүүлсэн хууль тогтоомж, шийдвэр гаргуулахад	10.0	-	2.5	17.5	22.5	47.5
4. Шүүхэд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход	2.9	8.8	20.6	20.6	32.4	14.7
5. Хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах шатанд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход	2.4	29.3	22.0	19.5	14.6	12.2
6. Эрүүгийн хэрэг үүсгэхэд	17.1	17.1	25.7	22.9	5.7	11.4
7. Гэмт хэрэг зөрчлийг нуун дарагдуулахад	17.2	17.1	17.2	17.1	14.3	17.1
8. Хуурамч бичиг баримт үйлдэхэд	18.8	28.1	28.1	9.4	6.3	9.4

ДЭЭД ТҮВШНИЙ АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Шинжээчид улс төрийн хүрээн дэх авлигыг бууруулахад олон төрлийн арга хэмжээ шаардлагатай гэж үзсэн бөгөөд үүнээс ур чадварт үндэслэн томилгоо хийх тогтолцоог бүрдүүлэх, улс төрийн намын үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, улс төрчдийн авлигатай тэмцэх хүсэл зоригийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаа зэргийг илүүтэй онцолж байна.

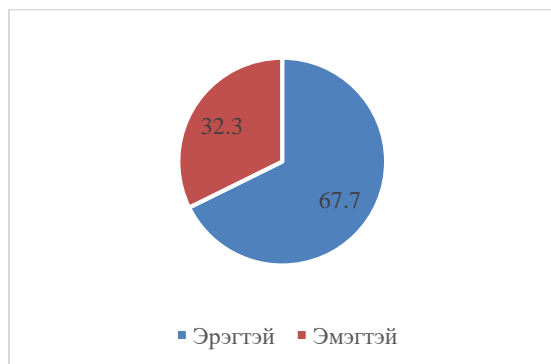
Зураг 21. Авлигыг бууруулахад шаардлагатай арга хэмжээ

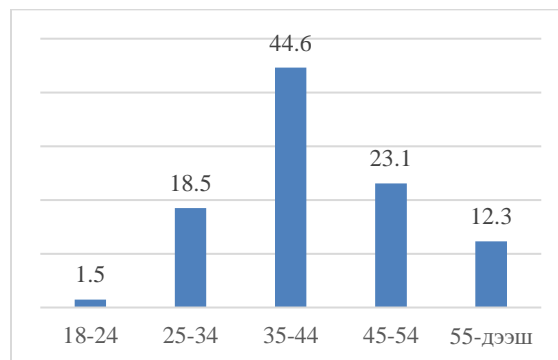
ГУРАВ. ШИНЖЭЭЧДИЙН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Судалгаанд оролцсон шинжээчдийг хүн ам зүйн байдлаар авч үзвэл 67.7 хувь нь эрэгтэй, 32.3 хувь нь эмэгтэй байна. Харин насны бүтцийн хувьд 35-44 насныхан 44.6 хувийг эзэлж байгаа бол 45-54 насныхан 23.1 хувьтай хамрагдсан байна.

Зураг 22. Шинжээчдийн хүйс

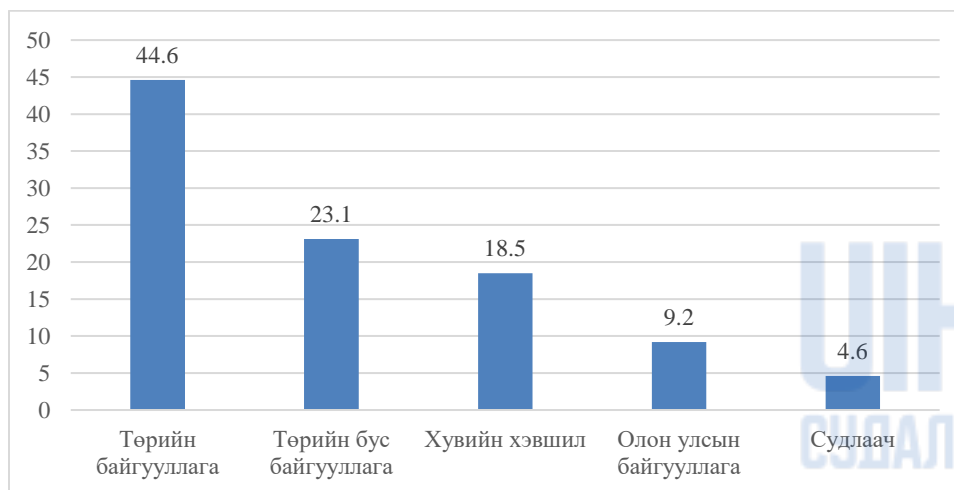

Зураг 23. Шинжээчдийн нас

Төрийн байгууллагад ажиллагсад 44.6 хувь, төрийн бус байгууллагад ажиллагсад 23.1 хувь, хувийн хэвшилд ажиллагсад 18.5 хувьтай, олон улсын байгууллагад ажиллагсад 9.2 хувь, судлаачид 4.6 хувьтай байна.

Зураг 24. Шинжээчдийн ажиллаж буй салбар

ДҮГНЭЛТ

Монгол Улсын улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшин 2016 онд өнгөрсөн оны буюу 2015 оны үзүүлэлттэй адил дүнтэй гарлаа. Улс төрийн авлигын түвшин буураагүй байгаа нь Монгол Улсад авлига түгээмэл тархалттай хэвээр байгааг илтгэж байна.

Авлигын цар хүрээ буурч, авлигын илрэн гарч буй хэлбэр өөрчлөгдөөгүй байгаа ч авлигад нөлөөлж буй шалтгаан, нөхцөл болон учруулж буй хор уршиг зэрэг үр дагавар нэмэгдсэн байна.

Намын болон сонгуулийн санхүүжилтийн механизм, улс төрийн хүрээн дэх бизнес бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхлын зөрчил зэрэг нь улс төрийн авлигад нөлөөлсөн гол шалтгаан нөхцөл болсон байна. Монгол Улсын Их Хурлын ээлжит сонгууль болж өнгөрсөнтэй холбоотойгоор сонгуулийн үйл явцад гарч буй хууль бус үйлдэл, эрх мэдлийн төлөөх тэмцэл нь улс төрийн авлигад нөлөөлөх гол хүчин зүйлс болсныг шинжээчид онцолжээ. Түүнчлэн хууль, журам зөрчсөн албан тушаалтанд хариуцлага хүлээлгэдэггүй байдал, олон шат дамжлага, давхардал, хийдэл, хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналт сул зэрэг нь төрийн албаны үйл ажиллагааны дутагдал бөгөөд авлигыг нөхцөлдүүлэгч бас нэгэн шалтгаан юм.

Улс төрийн хүрээний авлигын хор уршиг нь улс орныг бүхэлд нь хамарсан нийгэм, эдийн засгийн олон сөрөг үзэгдлийг үүсгэх шалтгаан болж байгаа юм. Тухайлбал улс орны эдийн засгийн хүч чадал суларсан, гадаадын хөрөнгө оруулалт буурсан, өмч хөрөнгийн тэгш биш байдал нэмэгдсэн, шударга ёс алдагдсан зэрэгт авлигын хор уршиг, үр дагавар ихээхэн нөлөөлжээ.

Улс төрчид төрийн өндөр албан тушаалтнууд авлигын замаар олсон хөрөнгөө гадаадын банканд хадгалах, гадаадын оффшор бүсэд компани байгуулах, гадаадын оффшор банк, санхүүгийн байгууллагад хадгалах зэрэг олон замаар зарцуулдаг гэж шинжээчид үзэж байгаа нь улс төрийн хүрээний авлига улам нарийн зохион байгуулалттай далд хэлбэр үүсгэх нөхцөл нь болсон гэж дүгнэж болохоор байна.

Улс төрийн хүрээн дэх авлигыг бууруулахад олон төрлийн арга хэмжээ шаардлагатай гэж үзсэн бөгөөд үүнээс ур чадварт үндэслэн томилгоо хийх тогтолцоог бүрдүүлэх, улс төрийн намын үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, улс төрчдийн авлигатай тэмцэх хүсэл зоригийг нэмэгдүүлэх зэргийг шинжээчид тус тус онцолж байна.

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗАР